

Puolangan hautausmaat

Puolangan ev.lut. seurakunta

Puolangan vanha kirkkomaa

Puolangan kirkon lähistöllä sijaitseva vanha kirkkomaa on yksi vanhimmista näkyvissä olevista historiallisista muistomerkeistä Puolangalla. Nykyihmisiltä se on jo melkein päässyt unohtumaan.

Puolangan seurakunta käynnisti hautausmaan kunnostamisen. Sitä ennen haluttiin selvittää kaikki mahdollinen tieto, mikä hautausmaasta on saatavilla. Tiedonsirpaleita kerättiin kirkonarkistosta, kirkonkirjoista ja muistitiedoista. Koska hautausmaa on ollut käyttämättömänä jo yli sata vuotta, tietoja löytyi aika lailla vähän.

Minkäänlaisia karttoja siitä, ketä ja mihin on haudattu, ei ole olemassa. Tavallisen kansan puuristit olivat lahonneet. Vain joitakin rautaristejä seisoo yhä pystyssä.

Pienet symboliset portit tulevat osoittamaan hautausmaan paikan. Eri puolille vanhaa hautausmaata laitetaan opastaulut. Ensimmäisen taulun teksti muistuttaa siitä, että aikamme on Jumalan kädessä. Toinen siitä, että ihmisen osa on tulla maaksi jälleen. Tämä on jo toteutunut. Ristitkin ovat lahonneet. Kolmas taulu muistuttaa siitä, että tälle hautausmaalle haudattiin myös suurina nälkävuosina kuolleet. Hautausmaa julistaa ajan kulumista, sukupolvien vaipumista unholaan ja ylösnousemuksen odotusta.

Tervetuloa tutustumaan Puolangan vanhaan kirkkomaahan.

Hannes Seppänen
kirkkoherra

Rauhalliset viimeiset leposijat

Hautasaaret

Varhaisten perimätietojen mukaan Puolangan ensimmäisiä hautausmaita ovat olleet vesistöjen saaret, joissa vainajat ovat saaneet levätä rauhassa. Toisaalta on myös taikauskaisesti toivottu, että vesien takaa vainajahenget eivät pääse tekemään tuhojaan vielä elävien parissa.

Ilmeistä on, että nämä samat hautapaikat pysyivät kelirikkoaikoina väliaikaisessa ja monessa tapauksessa myös lopullisessakin käytössä. Kristinuskon tultua Kainuuseen 1500-luvun puolivälissä, jolloin siunatut hautausmaat perustettiin kauas Puolangalta Oulujärven Manamansaloon ja Paltaniemelle.

Tällaisia hauta- tai kalmasaarten sijaintijärviä eri puolilla Puolankaa ovat Suolijärvi ja Lylyjärvi samannimisissä kylissä, Ristijärvi kirkonkylässä, Pieni Salminen Väyrylän kylässä ja Piltunkijärvi Puokion kylässä. Kolmen ensiksi mainitun saaren nimet muuttuivat kristinuskon myötä Kirkkosaariksi, Väyrylässä ja Puokiolla nimet säilyivät Kalmosaarina.

Sivukylien hautausmaat

Suolijärven vanha hautausmaa Kirkkosaarella, myös Karhusaari-nimisenä tunnettu, oli Ylä-Kainuun ensimmäinen virallinen hautausmaa, jonka perustamiseen Turun piispa Juhana Brovallius antoi luvan 1749. Tämä hautausmaa oli Puolangan, Auhon ja Suolijärven kylien sekä Suomussalmen Näljängän kylän käytössä vuoteen 1881. Puolangan seurakunta pystytti 1969 hautausmaalle puolankalaissyntyisen arkkitehti Jouko Heikkisen suunnitteleman useita metrejä korkean saaren kivistä muuratun vaikuttavan muistomerkin. Kun kivikkoiseen saareen on vesimatkaa enimmillään kolmisen kilometriä, saa miettiä, miten vaivalloista vainajan saattaminen siunattuun maahan on noina aikoina voinut olla.

Suolijärven hautausmaa. Varsinkin tulva-aikoina veden vaivaaman saarihautausmaan käytyä liian ahtaaksi kyläläiset tekivät seurakunnalle aloitteen uuden hautausmaan saamiseksi helpompi kulkuihin paikkaan mantereen puolelle. Ränninlahti- ja Pahka-aho-nimisten talojen isännät Matti Holappa ja Heikki Seppänen lahjoittivat vuonna 1887 “30 kertaa 40 syltä” suuruisen määrään

Suolijärven länsirannalta Hautasärkkäniemestä kyseiseen käyttöön. Seuraavana vuonna lahjoitus muutettiin viidenkymmenen vuoden vuokrasopimukseksi “arentimaksun” ollessa kolme markkaa vuodessa. Keisarillinen senaatti antoi luvan uuden hautausmaan perustamiseen 1887, jolloin hautaaminen aloitettiin, vaikka perimätiedon mukaan hautausmaan vihkiminen tapahtui vasta 1890. Tämä, kuten muutkin sivukylien hautausmaat, kartoitettiin, siistittiin ja käytävät raivattiin agrologi Veli Lehtosen laatiman suunnitelman mukaisesti 1970. Myöhemmin kaikille hautausmaille hankittiin työkaluvajat ja käymälärakennukset sekä kestopuiset ympärysaidat. Vuonna 2001 seurakunta osti Aino ja Fanni Holapalta noin 1600 neliömetrin suuruisen määräalan Suolijärven hautausmaan pysäköintialueeksi. Nykyään hautauksia Suolijärven hautausmaahan on vuosittain 2 - 3 kertaa.

Lylykylän hautausmaa. Suomen valtion omistamassa Lylyjärven Kirkkosaareissa on ainut Puolangalla edelleen käytössä oleva saarihautausmaa. Tapanilan vanha isäntä Arvi Oikarinen muistaa, että saaren männyssä oli aikoinaan kaiverrettuna vuosiluku 1729. Perimätiedon mukaan ensimmäisen haudatun vainajan nimi olisi ollut Kaisa Kinnunen. Näin ollen Lylykylän hautausmaa on Suolijärven saarihautausmaatakin vanhempi ja oli mitä ilmeisimmin aikanaan sekä puolankalaisten että myös lähellä Lylykylää asuvien suomussalmelaisten viimeisenä leposijana. Hautausmaan perustamisesta ja vihkimisestä ei ole virallisia tietoja saatavissa.

Saareen haudataan vuosittain 2 - 3 vainajaa. Keväisin ja syksyisin voi jäätötilanne tehdä viimeisen matkan vaikeaksikin. Väliaikaisia hautoja tiedetään olleen Levälänvaaran pelloissa. Tällä, kuten muillakin Puolangan hautausmailla, pidetään keväisin siivoustalokoot. Haudoille istutetaan kukkasia ja seurakunta on yleensä huolehtinut kukkien kastelusta. Talkoolaisia saattaa tulla kaukaakin saattamaan kuntoon läheistensä hautoja ja samalla koko hautausmaata, Jumalan puutarhaa.

Luonnonmuistomerkki on säilyttänyt tiedot aina vuodesta 1815. Kuva Otso Keränen.

Kotilan eli Latvan hautausmaa. Latvajärven Rauhanniemi on ollut hautausmaana ainakin 1800-luvun puolivälistä lähtien. Perimätiedon mukaan ensimmäinen haudattu vainaja olisi ollut joku Talkkunamäen mummu.

Vuonna 1935 lahjoittivat Soikan, Uusi-Soikan ja Pohjanmäen talojen isännät 1,25 hehtaarin suuruisen määräalan lisäalueeksi, jonka seurakunnan silloinen kirkkoherra Toivo Laitinen vihki Oulun hiippakunnan piispa Mannermaan valtuuksilla hautausmaaksi 1936. Koska mainittujen lahjoittajajalojen omistussuhteet olivat vuosikymmenten varrella muuttuneet, seurakunta osti hautausmaan viralliseen omistukseensa vuonna 1963.

Oma hautausmaa on Kotilan kyläläisille ollut niin rakas, että tavallisesta seurakunnan yhteisestä sankarihautakäytännöstä poiketen sinne on haudattu kahdeksan talvi- ja jatkosodassa kaatunutta oman kylän sankarivainajaa. Heidän haudoilleen seurakunta huolehtii keväisin kukkasat samoin kuin varsinaisella hautausmaallakin tapahtuu.

Törmänmäen hautausmaa Voipua sijaitsee Voipuanjärven itärannalla. Pitkien, jopa yli neljäkymmenen kilometrin vaikeiden etäisyyksien vuoksi kyläläiset tekivät 1885 aloitteen oman hautausmaan saamiseksi ja jo seuraavana vuonna saatiin senaatilta lupa hautausmaan perustamiseen kylän yhteismaalle. Perimätiedon mukaan Törmänmäen - Kongasmäen alueella on ollut väliaikaisia hautapaikkoja Kongasjärven Tuliniemessä ja Kangaslammin rantatörmässä. Aluetta laajennettiin virallisella lohkomisella 1946, jolloin hautausmaata tuli olemaan kaikkiaan noin 1,2 ha. Voipuan hautausmaahan haudataan vuosittain 2-3 puolankalaista vainajaa, minkä lisäksi lähes joka vuosi tuodaan viime lepoonsa saman verran muualla matkansa päättäneitä entisiä puolankalaisia.

Kirkonkylän hautausmaat

Vanha hautausmaa. Seurakunnan perustamisen yhteydessä v. 1786 päätettiin perustaa myös hautausmaa kirkon läheisyyteen. Tätä ennen väliaikaisena hautausmaana oli 1700-luvun lopulla ollut nykyinen Huosiusniemi. Varhaisimpina aikoina vainajia lienee haudattu läheisen Ristijärven Kirkkosaareen. Tämä ensimmäinen virallinen hautausmaa oli ympäröity portilla varustetulla mäntyaidalla. Aluetta laajennettiin 1840. Vuosisadan lopulla tuli voimaan laki, joka kielsi hautausmaan käytön ihmisasuntojen läheisyydessä. Sen vuoksi oli perustettava uusi hautausmaa Huosiusniemeen v. 1890.

Huosiusniemen hautausmaa. Uuden hautausmaan perustamiseen senaatti antoi luvan 12.6.1890. Huosiusniemi sijaitsee noin kilometrin etäisyydellä kirkosta Puolankajärven Kirkkoselän ja Taivallahden välisellä niemellä seurakunnan omistaman lukkarin virkatalon Valkolan maalla. Maaperä on valtaosaltaan kuivaa ja kivetöntä hiekkamaata kohoten männikköisenä harjuna kymmeniä metrejä järven pinnan yläpuolelle, joten sopivampaa ja kauniimpaa hautausmaa-aluetta tuskin löytyy moneltakaan paikkakunnalta. Hautausmaan nimi tulee vanhasta sanasta *huosin*, joka tarkoittaa tuohisuikaleista tehtyä puuastioiden ja lattioiden pesuun tarkoitettua pesuvälinettä. Ilmeisesti entisaikoina puolankalaiset ovat hakeneet Huosiusniemestä tuohia mainittuun tarkoitukseen ja nimenneet paikan sen mukaisesti. Vuonna 1958 saatiin Huosiusniemeen ensimmäinen ruumishuone-siunauskappeli. Se oli kunnostettu Puolangan kunnan ylläpitämästä vainajien ruumiinavaustilasta. Sitä ennen ruumishuoneena oli ollut maalaamattomista pystyvaludoista tehty harvaseinäinen koppi. Kirkon luona oli sitä ennen ollut niin sanottu Raatohuone vainajien sulattamista ja avaamista varten. Kanttori Rimpisen perhekuntalaiset ovat kertoneet, että tuona aikana heidän rekiensä pohjalaudat, liistee, tahtoivat hävitä ruumiin aluslaudoiksi. Ensimmäinen sähköisesti jäähdytetty vainajien kylmätila hankittiin 1970-luvun lopulla. Koska vuosisatojen aikana Huosiusniemeen oli haudattu arviolta 5000 - 6000 vainajaa todettiin 1980-luvulla tarpeelliseksi hautausmaan laajentaminen ja samalla myös ajanmukaisen huolto- ja kappelirakennuksen saaminen. Hankkeet voitiin toteuttaa 1990-luvun loppupuoliskolla. Laajennukseen tarvittavaa ja maaperältään hautausmaaksi sopivaa entiseen hautausmaahan

Huosiusniemen hautausmaalta löytyy eri aikakausien muistomerkkejä. Kuva Puolanka-lehti.

suttiin arkkitehti Hannu Pyykkönen Suomussalmelta. Erittäin huomattavan taloudellisen tuen hankkeelle antoi Laina Herukan testamentti kyseiseen tarkoitukseen. Rakennus tuli käsittämään varasto- ja sosiaalityöjen lisäksi siunauskappelin ja kylmiön kahdeksaa vainajaa varten. Samassa yhteydessä laajennettiin hautausmaan pysäköintialuetta. Hautausmaan laajennus- ja rakennushanke olivat valmiina kirkkaana syksyisenä sunnuntaina 19.9.1999, jolloin Kuopion hiippakunnan piispa, vuosina 1972-1973 Puolangalla pappisuransa aloittanut Wille Riekkinen suoritti hautausmaan laajennusosan sekä huolto- ja kappelirakennuksen vihkimisen.

Mainittuun testamenttiin liittyi myös ehto taideteoksen hankkimisesta kirkon kaunistukseksi. Testamentin valvoja, nimismies Risto Kärnä ratkaisi asian niin, että puolankalaiselta taidemaalari Niilo Hyttiseltä tilattiin siunauskappelihuoneen ikkunaan lasimaalaus työnimeltään Kaipaus, jossa eri sukupolvien edustajat surevat rakkaitaan Elämänpuun juurella. Puussa on 70 ja puun juurella 7 punaista hedelmää muistuttamassa Vapahtajamme opetusta siitä, että lähimmäisen rikkoessa on annettava hänelle anteeksi, ei seitsemän vaan seitsemänkymmentä kertaa seitsemän, eli rajattomasti.

Arkkitehti Pyykkösen suunnitteleman massiivisen, valkobetonisen hautausmaan porttirakennelman yläosassa on kullanvärinen risti sekä Jeesuksen sanat Joh. 11:25: "Minä olen ylösnousemus ja elämä".

Huosiusniemen ja samalla jokaisen kristillisen hautausmaan rauhoittava sana on, että lopulta elämä voittaa kuoleman.

Sankarihautausmaa. Koko maailmassa Suomi on ainoa maa, jonka sankarivainajat tuotiin haudattaviksi omien seurakuntien kirkkomaihin. Puolangan sankarihautausmaa perustettiin talvisodan alettua kirkkovaltuuston päätöksellä 21.1.1940, jolloin "päätettiin sankarivainajille varata maksutta tarpeellisen suuri hautapaikka kirkkotarhasta entistä sankarihautausmaasta vastapäätä olevalta kohdalta". Ilmeisesti "entinen sankarihauta" tarkoittaa vuoden 1918 kahden vapaussoturien hautausmaata. Vuosien 1939-1945 sodissa Puolanka menetti kaikkiaan 171 miestä, joista 158 lepää Puolangan sankarihautausmaassa ja neljän nimet ovat kentälle jääneiden muistolaatassa. Kotilan kylän hautausmaassa sukuhautoissaan lepää kahdeksan sankarivainajaa, joiden joukossa on yksi kyseisen hautausmaan lähellä sodan loputtua lokakuussa 1944 miinaräjähdyksessä surmansa saanut. Loput ovat haudattuina eri puolilla Suomea.

Lokakuun toisena päivänä 1956 paljastettiin lahtelaisen kuvanveistäjä Valter Mikkolan tekemä sankaripatsas nimeltään "Vartiassa oleva sotilas". Patsaan

jalustassa on raamatunlauseena Joh. 15:13. “Hän antaa henkensä ystävänsä edestä”.

Patsaan paljastuspuheessaan Puolangan seurakunnan sodanajan kirkkoherrana toiminut ja sittemmin kenttäpiispaksi valittu Toivo Laitinen on sanonut: “Kun lapsenne kysyvät teiltä näistä haudoista ja näistä patsaista, niin vastatkaa heille: Näiden hautojen alla lepää isänmaamme vapauden hinta”.

Hautajaisten kansantapoja

Entisinä aikoina kuolema tapahtui yleisesti kodin piirissä. Ennen hautaamista vainaja säilytettiin riihessä tai jossakin muussa ulkorakennuksessa laudoilla, joita säilytettiin määrättyssä paikassa. Monen talon läheisyydessä oli niin sanottu Kalmaraunio tai Kalmakuusikko ruumislautojen, kuolinvaatteiden ja muiden kuolemaan liittyvien esineiden polttamiseen tai säilyttämiseen. Kullakin kyläkunnalla oli oma henkilönsä hautaamiseen liittyviä toimenpiteitä varten. Arkuntekijät tekivät mäntylaudoista arkun, jonka pohjalle pantiin jonkinlainen patja, tyyny ja liina, jolla vainaja peitettiin. Aikuisten arkut pyrittiin tervaamaan tai maalaaman mustiksi ja lasten valkoisiksi. Köyhien arkut olivat värjäämättömiä. Suolijärveltä kerrotaan tarinaa, että koditon Toikka-niminen mies haudattiin Kirkkosaareen alustanaan pelkät hevosen reen pohjalaudat eli liisteet, jolloin hautaaminen toimittanut mies oli sanonut, että siellä se Toikkakin nousee liisteissä viimeisenä päivänä. Ruumiin pesuun, valkoiseen asuun pukemiseen ja arkkuun laittamiseen oli kylällä omat henkilönsä, jotka suorittivat tämän viimeisen palveluksen.

Kodista hautausmaalle vainaja saatettiin usein hevosella, jonka valjaista poistettiin tiuut ja luokkiin kiinnitettiin valkoinen liina. Kesäisin vesistöjen ylityksissä tarvittiin tietysti venettä. Ennen kodista lähtöä veisattiin virsi, jonka viimeisen säkeistön aikana hautajaisaattue ruumishevosen johdolla lähti liikkeelle. Perinteeseen kuului, että lähtötilanteessa ruumishevosen ajaja sanoi ääneen: “Hyvästi”.

Omaiset kaivoivat ja peittivät haudan yleensä itse. Tammikuun 1. päivänä 1918 pidetyssä kirkonkokouksessa todettiin, että haudankaivajaksi ei vielä oltu saatu sopivaa henkilöä, joten tehtävä säilyi edelleen kanttori T.W. Rimpisen huolena.

Palkkaa oli 5 markkaa, josta omaisten maksettavaa oli 3 markkaa aikuisen ja 2 markkaa alle 12-vuotiaan lapsen haudalta, loppu suoritettiin kirkon kassasta. Seuraavan vuoden maaliskuussa valittiin haudankaivajaksi Matti Hiltunen sa-

malla palkkauksella. Omaisten haudankaivuoikeus jäi edelleen voimaan kuitenkin niin, että haudankaivajan “tulee katsoa perään”, että hauta tulee oikeaan paikkaan kunnolla kaivetuksi.

Hautaan laskeminen oli yleensä koruton toimitus. Haudalle pystytettiin puuristi, jossa oli kirjoitettuna vainajan henkilötiedot. Koska vanhempina aikoina pappi oli hautajaisissa mukana vain harvoin, ristiin jätettiin valkoinen liina merkiksi, josta pappi tiesi hautausmaalle saapuessaan haudassa lepäävän siunaamattoman vainajan. Tällaisia hautoja saattoi olla samalla kertaa useitakin.

Hautajaiset, mikäli niitä pidettiin, olivat vainajan kotona. Pihamaa oli usein koristeltu kuusilla ja joskus pihatiet ja juhlapöydät kuusenhavuilla. Isännän tai emännän kuollessa talosta teurastettiin lehmä hautajaisruokaa varten. Hautajaisväki saattoi pitkien matkojen vuoksi yöpyä hautajaistalossa hautajaisten jälkeen.

Pappien ehtiessä entisinä aikoina harvoin pitkien matkojen taakse joutuivat kylien kokeneet kristityt, maallikot, huolehtimaan usein kuolevan sairaan hengellisestä hoidosta, samoin kuin hautajaisten veisuusta ja Jumalan sanan julistamisesta.

Kyösti Juntunen

Puolangan vanhan kirkon on suunnitellut 1786 Jaakko Riff. Kirkko paloi 1949. Kuva Puolangan kotiseutuarkisto/Puolanka-lehti.

Vanhan kirkkomaan kertomaa

1786 - 1890

Kun Puolangan kappeliseurakunnan ensimmäinen kokous v. 1786 päätti kirkon paikasta, oli uudesta hautausmaasta kirkon vieressä tuleva todellinen kirkkoma. Edellinen oli Huosiusniemessä. Vuosisatojen ajan arvostetuimmat ja kallemmat hautapaikat olivat kirkossa tai kirkon lattian alla mahdollisimman lähellä alttaria, ja kun viranomaiset 1700-luvun lopulla pyrkivät lopettamaan tämän käytännön, suvut yrittivät säilyttää perinteiset paikkansa. Vasta keisari Aleksanteri I:n mahtikäsky v. 1822 tehoi.

Hautausmaa sijoitettiin yleensä itäpuolelle, joskus eteläänkin, ja arvokkaimpana pidettiin mahdollisimman lähellä kirkkoa sijaitsevaa hautapaikkaa. Sieltä saivat leposijansa papit ja muut pitäjän arvohenkilöt. Puolangan kirkkoherrana v. 1890 kuollut Fredrik Mennander haudattiin aivan kirkon viereen. Samana vuonna saatiin lupa uuden hautausmaan perustamisesta Huosiusniemeen kauemmaksi asutuksesta. Myöhemmin kirkon viereen sijoitettiin sankarihaudat.

Päiväämättömässä, todennäköisesti 1830- tai 1840-luvulta peräisin olevassa Puolangan kappeliseurakunnan kalustoluettelossa on merkintä hautausmaasta:

Kyrkogården

Af ungefär 40 quadrat famnars rymd är inhägnad med furustockar och har en port. (n. 40 neliösyltä, aidattu mäntypölkyillä, portti)

Ehkä jonkin tarkastuksen yhteydessä on lisätty, nähtävästi lyijykynällä:

Kyrkogården fordrar utvidning och ny...

(Hautausmaa vaatii laajennusta ja uuden... sana epäselvä)

Aita oli tärkeä monestakin syystä, mutta ennen kaikkea kirkkoma oli siunattua maata eikä vainajien rauhaa sopinut häiritä. Vainajia pelättiin ja tunnetaan lukuisia tarinoita siitä, miten kävi niille, jotka tunkeutuivat yöllä kirkkoon tai kirkkomaalle. Jopa marjojen ja kukkien poimimista hautausmaalta on pidetty täysin sopimattomana.

Kirkkomaalla varattomat, kuten piikat ja rengit, haudattiin yleensä alueen lai-

taan rivihaudaan, joihin oli pakko turvautua myös sotien ja nälkävuosien aikana. Hautapaikkaan vaikutti lisäksi kuolintilanne. Suurin osa vainajista sai tietysti ns. kunniallisen hautauksen, komean tai vaatimattoman. Läheisten ja papin ongelmaksi tulivat kuitenkin kastamattomat lapset, juovuksissa kuolleet, rikolliset ja itsemurhan tehneet. Heidät haudattiin ilman muuta kirkkomaan laitaa tai jopa aidan ulkopuolelle. Jos suinkin mahdollista, lapselle pyrittiin antamaan hätäkaste, jonka pappi myöhemmin vahvisti.

Nykyajan ihmisestä 1800-luvun kirkkoma vaikuttaisi perin ankealta, sillä puita tai pensaita ei ollut eikä haudoilla kukkia. Tavallisin muistomerkki oli 1900-luvulle saakka maalaamaton puuristi tai -laatta. Puolangalla on säilynyt pystyssä muutamia kyläsepän takomia rautatankoon kiinnitettyjä metallilaittoja, joiden tekstiä on vaikea erottaa. Valetut rautaristit yleistyivät luultavasti vasta Kurimon ruukin aikana, ja niihin tavallisilla puolankalaisilla ei ollut varaa. Suurin osa säilyneistä risteistä on kurimolaisten, ruukin herrasväen tai ammattimiesten hankkimia. Puolankalaisista ovat tallella pastori Löwenmarkin lasten ja parin vauraamman talollisen ristit. Ehkä ruukki avusti työmiestensä kohdalla, koska näistäkin kaksi on saanut muistomerkkinsä.

Ruukilla tehtiin senaikaisten tietojen mukaan laatutyötä. Vuoden 1862 syksyllä ruukki kehuikin pitkässä ruotsinkielisessä ilmoituksessa Oulun Wiikko-Sanomissa saaneensa uusia ammattimiehiä ja mainostaa tuotteitaan. Hautaristitkin on tuoteluettelossa mainittu. Säilyneissä risteissä on henkilötietojen lisäksi toisella puolella tekstejä Raamatusta. Työ on vaatinut hyvän mallipusepän, sorvarin ja valurin.

Siihen, miksi ruukin väkeä on haudattu Puolangalle, on saattanut olla useita syitä. Yksi on varmasti ollut se, että liikenne Kurimon ja Ämmän ruukkien välillä on ollut vilkasta ja tie senaikaiseksi hyvässä kunnossa.

Ruukki työllisti puolankalaisia, sinne mm. kuljetettiin Auhojärvestä nostettua malmia. Muuttoa tapahtui toisinkin päin. Jaakko Asp tuli nuorena Raahesta Myllyrannan ruukkiin konttoriharjoittelijaksi ja yleni myöhemmin sekä Kurimon että Ämmän ruukkien pääkirjanpitäjäksi. Niiden toiminnan päätyttyä monien konkurssien ja omistajanvaihdosten jälkeen Jaakko Asp palasi lopullisesti Puolangan kunnankirjuriksi.

Aspien laaja sukuhauta risteineen on 1890-luvulta alkaen Huosiusniemessä. Vanhalta kirkkomaalta ei kuitenkaan löydy Jaakon tyttären Isa (Lovisa) Aspin hautaa. Tämä ensimmäinen suomalainen naisrunoilija, joka kuoli jo v.1871, sai seminaaritoverien toimesta viimeisen leposijansa Jyväskylän vanhalta hautausmaalta.

Luodut kaikki katoavat, lopun saavat

Säilyneiden hautamuistomerkkien ja eri seurakuntien kirkonkirjojen avulla vainajista löytyneitä tietoja.

Backman, Särkijärven Kurimo

Joel Backman 22.8.1845-17.4.1868

Ruukinpatruuna (isännöitsijä) Axel Backman syntyi Uudessakaarlepyyssä raatimies Reinhold Wilhelm Backmanin ja Stina Sofia Wacklinin poikana 1.3.1822. Hän oli jo nuorena ruukinkirjurina mm. Seinäjoella ja sen jälkeen isännöitsijänä Myllyrannan ruukilla Niskassa. Perhe muutti v.1855 Särkijärveltä hankitulle Jurvakaisen tilalle. Kurimon ruukki oli perustettu v. 1854, ja Axel Backman oli yksi sen perustajista ja omistajista. Avioliittoon hänet oli vihitty 24.6.1842 Uudessakaarlepyyssä 30.9.1815 syntyneen neiti Anna Sofia Hjeltin kanssa.

Backmanien 11 lapsesta kolmas, Uudessakaarlepyyssä syntynyt Joel toimi Kurimossa kirjanpitäjänä ja kuoli siellä Utajärven kirkonkirjojen mukaan keuhkotautiin.

O! HUR STOR ÄR HERRANS BARMHERTIGHET, HAN LÅTER SIG NÅDELIGEN FINNA ALLOM DEM, SOM OMVÄNDA SIG TILL HONOM (Ristissä oleva teksti)

Holmgren, Särkijärven Kurimo

Thekla Sofia Holmgren 19.10.1861-28.1.1863

(Etunimestä Sofia puuttuu pala, sukunimi eri palana, Utajärven kirkonkirjoissa ei kuolinsyytä). Isä on Ruotsissa Nyköpingissä 12.8.1830 syntynyt Karl Holmgren, joka v. 1855 oli muuttanut Pietarin ruotsinkielisestä P.Katariinan seurakunnasta Pieksämäelle ja avioitunut siellä Leppävirralla samoin v. 1855 muutaneen Karolina Sofia Fileniuksen kanssa. Tämä oli syntynyt Kuopiossa 5.6.

1828. Pieksämäen kirkonkirjoissa Karl Holmgren mainitaan masinistiksi ja raudansorvaajaksi. Perhe muuttaa ensin Joroisiin v. 1859 ja sieltä v. 1861 Iisalmeen ja samana vuonna Nilsiästä Muhokselle. Sieltä he muuttavat v. 1866 Kuopioon. (Pieksämäen ja Joroisten ruukit omisti pietarilainen suurliikemies Nikolai Putilov.)

Hongisto, Särkijärven Kurimo

Anna Carulina Hongisto 23.11.1865-14.12.1865

(Utajärven kirkonkirjoissa ei kuolinsyytä, kastettu Anna Karolinaksi) Raudansorvaaja Tuomas Juhonpoika Hongiston (s. 25.3.1840 Juorkunassa) ja hänen vaimonsa Greta Juhontytär Honkasen (s. 6.5.1840) tytär.

Kanniainen

Antti Antinpoika Kanniainen 13.7.1885 - 17.4.1888 (risti pystyssä)

Antti oli Antti Antinp. Kanniaisen (s. 8.9.1865) ja Pudasjärveltä tulleen Kaisa Juhant. Hyttisen (s. 20.12.1859) esikoispoika Suolijärven Mäkelästä. Lapsi hukkui ja hänet haudattiin 19.4.

Kauppi

Anna Mari Kauppi s. ja k. 1873 (ristissä)

Tarkempia tietoja ei löytynyt. Todennäköisesti kuollut melko pian syntymänsä jälkeen, ehkä hätäkasteen saaneena, ja merkitty vain ulkoseurakuntalaisten vanhempiensa rippikirjaan.

Kurimus, Särkijärven Kurimo

Ida Maria Kurimus 2.8.1865-10.1.1867

(Löwenmarkin kastama, Utajärven kirkonkirjojen mukaan kuollut 3.1, haudattu Puolangalle 10.1, kuolinsyynä rokko/tuhkarokko/messling)

Vanhemmat olivat ruukintyöläinen Matti Matinpoika Kurimus (s. 22.8.1841) ja Anna Brita Biskop (s. 29.6.1842).

Löwenmark

Johan Robert Löwenmark 22.1.1848-12.6.1848

Kuolinsyynä jonkinlainen kouristus (hjertsprång)

Ida Gustafva Löwenmark 7.4.1849-26.5.1850

Kuolinsyynä hinkuyskä

Gustaf Löwenmark oli syntynyt Raahessa v. 1810 nahkakarvarimestari ja raatimies Johan Löwenmarkin ja Catharina Margareta Limingiuksen poikana. Hän toimi Sotkamossa kirkkoherran sijaisena ja avioitui v. 1841 vanhaan pappissukuun kuuluvan Alexandra Alceniuksen kanssa. Puolangan kappalaisena (vicepastor) Löwenmark toimi 1844-1869. Täällä hän todennäköisesti itse sekä kastoi kaksi nuorinta lastaan että joutui siunaamaan heidät haudan lepoon.

Kahdesta vanhemmasta pojasta Sotkamossa v. 1842 syntynyt Emil Alfred toimi latinan lehtorina Oulussa ja Puolangalla v. 1846 syntynyt Henric Edvard apteekkarina mm. Kajaanissa 1872-1883.

Maarin, Särkijärven Kurimo

Johan Robert Maarin 20.7.1862-8.2.1864

(kuollut Utajärven kirkonkirjojen mukaan kuristustautiin)

Valaja Wilhelm Kristian Marin (s. 20.3.1830) ja Maria Seraphia Aholainen (s. 7.11.1834 Kuopiossa) vihitään v. 1853 Pieksämäellä, jossa Wilhelm Marinin isä työskentelee hienoseppänä. He muuttavat v. 1859 Joroisiin ja sieltä v. 1862 Muhokselle (Kurimoon).

Mikkonen

Antti s. ja k. 30.5.

Todennäköisesti maakauppias Antti Mikkosen esikoinen, joka syntyi ja kuoli 30.5.1882. Lapsi eli vain puoli tuntia tai puoli päivää, mutta hänelle kerittiin antaa hätäkaste. Antti Mikkonen (s. Ristijärvellä 12.11.1851, vanhemmat talollinen Matti Mikkonen ja Anna Liisa Junkkari) muutti Kajaanista v.1880 ja vihittiin 11.1.1881 Gustava Torvisen (s. 26.10.1854) kanssa. Tämän vanhemmat olivat talollinen Esaja Torvinen ja Walborg Wäyrynen Puolangankylän Moilala n:o 2.

Antti Mikkonen piti maakauppaa Huvila-nimisessä Kiiskilän pappilan torpassa 1880-luvulla.

Moilanen

Talokas **Johan Moilanen** Askanmäki **16.10. 1817-8.5.1874** elatusvanhin Kuolinsyynä vanhuus. Risti on hautausmaalla pystyssä.

Moilanen 12.7.1845-14.11.1889

Rististä puuttuu etunimi Matti. Edellisen poika, kuolinsyynä lavantauti. Hänet vihittiin Reeta Ollintr. Holapan (s. 15.1.1847 Pudasjärvellä) kanssa v. 1868

Heidän tyttärensä

Brita Matintr. Moilanen 10.7.1869-20.5.1878

Kuolinsyynä suonenveto.

Elatusmies **Lauri Moilanen** eli Askanmäki **3.10.1813-8.5.1878**

Kuolinsyynä hengenahdistus. Johan/Juho Moilasen veli, risti irtonaisena tämän haudan vieressä.

JESU SANOO MINÄ OLEN YLÖSNOUSEMUS JA ELÄMÄ, JOKA USKOO MINUN PÄÄLLENI HÄN ELÄÄ EHKÄ HÄN OLISI KUOLLUT (Ristissä oleva teksti)

Parkkinen

Matti Parkkinen 26.5.1846-10.10.1868

Puolankalainen Matti Parkkinen oli Kurimon ruukilla työmiehenä ja kuoli kuumetautiin. Hautaus tapahtui Puolangan kuolleiden luettelon mukaan 18. lokakuuta. Vanhemmat olivat renki Juho Matinpoika Parkkinen (s. 19.10.1809) ja Riitta Anttonen (s.1809) Puolangankylästä. Isä puolestaan oli ollut töissä Kurimossa 1858-1859. Myöhemmin sinne muuttivat tyttäret Riitta Kaisa (s. 1.5.1843) v. 1869 ja Anna Reeta (s. 29.9.1851) v. 1875.

Räisänen

Jaakko Räisänen vaimo **Helena Parkkinen 2.8.1818-8.4.1874**

Kuolinsyynä ”rintatauti”

Auhon Lippolasta Olli Juhonpoika Parkkisen tytär ja ristittiin isoäitinsä mukaan Madlenaksi (kirkonkirjoissa Lena). Hänet vihittiin Jaakko/Jakob Räisäseen (s. Pudasjärvellä 24.4.1813) v. 1838, ja tämä tulee taloon kotivävyksi. Heidän

Johan Moilasen hauta sijaitsee sankarihautausmaan tuntumassa. Kuva Puolanka-lehti.

poikansa Jaakko/Jakob (s. 28.12.1842) avioituu 13.7.1867 Väyrylän Hyttilästä kotoisin olevan Saara Väisäsen (s. 1837) kanssa.

Heidän lapsensa

Brita Liisa Jak.t. Räisänen 19.4.1874-7.7.1877

Olof Jak.p. Räisänen 11.7.1876-7.7.1877

kuolivat samana päivänä ja kuolinsyynä on ilmoitettu rokko. Erään sivun alalaitaan on kirjoitettu, että rokko tarkoittaa isoarokkoa. Olof oli kirkonkirjan mukaan rokotettu (V) isoarokkoa vastaan.

Ruotsalainen, Särkijärven Kurimo

Johan Ruotsalainen 24.6.1836-23.7.1863

Ruukin työmies, syntymäpaikasta ei ole tietoa. Utajärven kuolleiden luettelon mukaan kuolinsyynä oli ”myllynrattaan rusementama” (krossad af qvarnhjul).

Saxbäck

Emilia Saxbäck (Emelie) 28.8.1868-28.8.1868

Hyrynsalmen kirkkoherrana 1857-1868 olleen G.A.Saxbäckin pojan Johan Gustaf Saxbäckin ja hänen vaimonsa Bernhardina Ingmanin tytär. J. G. Saxbäck oli lehtorina Oulun lyseossa, jossa Puolangan silloisen papin poika Emil Alfred Löwenmark oli latinan lehtorina. Ehkä lapsi on syntynyt vierailun aikana ja hänelle on keritty antaa hätäkaste. Ainoa maininta hänestä on vanhempien yhteydessä Oulun rippikirjassa.

Silfven, Särkijärven Kurimo

Gustaf Edvard 24.1.1858-22.2.1866

(Utajärven luettelon mukaan kuolinsyynä rintatulehdus/bröstinflammation)

August 3.4.1866-2.11.1866

(Utajärven luettelossa kuolinsyynä näivetys)

Gustaf ja Wilhelm (s. ja k. 10.6.1868). Utajärven luettelon mukaan kaksoset ovat eläneet päivän, ei kuolinsyötä eikä hautapaikkaa.

Vanhemmat olivat Kurimon nikkari (modellsnickaren) Karl Jacob Silfven (s. 8.7.1830, muuttanut Ouluun Alatorniolta) ja Anna Bask (s. 23.2.1827 Tyrnävä), jotka olivat muuttaneet Oulusta v. 1865. Anna Bask (“nikkarin vaimo”)

kuoli Puolangan kuolleiden ja haudattujen mukaan keuhkotautiin 6.1.1879 50 vuoden 8 kuukauden ja 17 päivän iässä ja haudattiin tänne 12. tammikuuta. Rististä ei ole tietoa.

Strömberg, Särkijärven Kurimo

Kurimon ruukin v. 1853 perustajiin kuulunut insinööri (”pykymestari”) Johan Edvard Strömberg syntyi 4.2.1827 Tenholassa. Vanhemmat olivat renki Erland Strömberg ja torpparin tytär Lovisa Johanintytär (vihitty 28.12.1826).

Maria Emelie Strömberg född Fellman 5.12.1831-7.9.1856

(kastekirjassa Maja Emilia, risti pystyssä)

kelloseppä Johan Fellmanin ja Stina Lisa Enbergin tytär Uudestakaarleppystä, jossa hänet vihittiin 6.5.1851 avioliittoon mekanikus J.E. Strömbergin kanssa. Nuori perhe seurasi isää Kurimoon loppuvuodesta 1854. Lapset Emelie (17.7.1852-4.4.1856), Edvard (14.4.1854-2.3.1856) ja Helena (9.5.1855-3.3.1856) kuolivat Utajärven kirkonkirjan mukaan tulirokkoon tai tuhkarokkoon, mutta hautapaikasta ei ole merkintää. **Maria Emelie** itse kuolee synnytykseen (barnabörd), lapsesta ei ole mitään merkintää.

DET INTET ÖGA SETT HAFVER OCH INTET ÖRA HÖRT, OCH UTI INGEN MENNISKAS HJERTA STIGIT ÄR, DET HAFVER GUD BEREDT DEM, SOM HONOM ÄLSKA (Ristissä oleva teksti)

Toiseen avioliittoon leskimies, mekanikus J.E. Strömberg vihittiin 28.5.1857 Pietarsaareissa Anna Kristiina Amalia Bärlundin (s. 22.9.1827) kanssa.

Heille syntyneistä lapsista elossa olivat Karl Edvard (s. 14.4.1858, Löwenmarkin kastama Utajärvellä), Axel Gottfried (s. 17.12.1863, ensin hätäkaste, Löwenmark vahvistaa 11.1.1864) ja Julia Kristina (s. 2.12.1867) perheen muuttaessa Varkauteen 1872.

Anna Helena 25.6.1859-7.7.1859 (ei kuolinsyötä, Utajärven kuolleiden luettelossa)

Ida Emelia 25.6.1859-29.5.1863 (kuolinsyynä hinkuyskä, Utajärven luettelossa)

Johan Gideon 16.11.1861-20.2.1863 (kuolinsyynä kuume, Utajärven luettelossa)

Matilda Lovisa 6.8.1865-28.12.1866 (kuolinsyynä rokko/tuhkarokko/mässling, hautaus Puolangan kirjojen mukaan 1.1.1867. Kummina oli ollut mm. Joel Backman)

GACK BORT MITT FOLK, UTI EN KAMMARE, OCH SLUT DÖRREN IGEN EFTER DIG; FÖRDÖLJ DIG ETT LITET ÖGONBLICK, SÅ LÄNGE VREDEN GÅR ÖFVER (Ristissä oleva teksti)

Lapsista kuoli myös Julius Eliel 26.11.1870-20.10.1871 (Hautapaikasta ei tietoa)

Lovisa Strömberg född Söderlund 15.10.1807-11.2.1866
muuttaa leskenä poikansa luo syyskuussa 1854 Helsingin pitäjistä. Puolangan kuolleiden luettelon mukaan Kurimossa kuolee ”leskifrouwa wesitautiin”.

DEM DINA DÖDE SKOLA LEFVA OCH MED LEKAMEN UPPSTA IGEN: WACKER UPP OCH BERÖMMER EDER I SOM LIGGER UNDER JORDEN, TY SIN DAGG ÄR ENGRÖN MARKS DAGG OCH JORDEN SKALLA GIFVA IFRÅN SIG DE DÖDA (Ristissä oleva teksti)

Sundborg

Ida Wilhelmina Sundborg född Carlsson
kuollut 1.9.1875 **44 år gammal** (risti pystyssä)
Kokemäkeläisten Berndt Otto Carlssonin ja Edla Lovisa von Delvigin lapsista Emilia Lovisa (s. 1830, v. 1852 Thauvón), Ida Wilhelmina (s. 20.4.1831, myöh. Sundborg), Hilda Sofia (s. 8.11.1834) ja upseeripojat Knut Oscar (1836-1906, luutnantti, neuvosmies) ja Gustaf Fredrik (s. 1839, kapteeni) päätyivät 1850-luvulla Ouluun. Ida Wilhelmina muutti v. 1857 Tornioon, jossa Johan Fredrik Thauvón oli ala-alkeiskoulun rehtorina, ja avioitui Oulusta v. 1856 muuttaneen kauppias Anders Sundborgin (s. 1829) kanssa. Lapsista Axel (4.7.1861 - 26.1.1871) kuoli kuristustautiin, ja tämän jälkeen Ida Wilhelmina menetti miehensäkin. Orvoiksi jääneet tyttäret Aina (s. 16.12.1859) ja Adele (s. 13.12.1863) muuttivat Alatorniolta Ouluun v. 1880. Ida Wilhelmina Sundborgin ruotsinkielinen kuolinilmoitus Oulun Wiikko-Sanomissa 4.9.1875 kertoo hänen nukahtaneen rauhallisesti kuolonuneen Puolangan pitäjän kirkkoherran puustellissa.

DET VARDER SÅDT I SKRÖPLIGHET OCH SKALL UPPSTÅ UTI KRAFFT, I Cor.15.43. (Ristissä oleva teksti)

Torvinen

Vanhalta hautausmaalta löytyy myös hyvin säilynyt kivi, todennäköisesti Puolangalla tehty. Harmaaseen, litteään luonnonkiveen on hakattu teksti, johon on sivelty valkoista maalia.

Vappu Torvinen 1823-1889

Walborg Henrikintr. Väyrynen (s. 23.3. 1823) avioitui Esaias (Esaja) Johaninp. Torvisen kanssa, joka oli syntynyt 18.12. 1816. Kumpikin asui Puolangankylän Moilalassa eli Puolangantalossa. Kuolinsyöksi on ilmoitettu suonenveto. Heidän tyttärensä Gustafvan ja Antti Mikkosen esiköisen Antin risti on säilynyt.

Vanhan hautausmaan ainoa kivinen muistomerkki löytyy Vappu Torvisen haudalta.

Raija Reinikainen

Ristien raamatunlauseet
Tuulikki Keränen

Lähteet

Oulun Wiikko-Sanomia
Puolangan kirja
Seurakuntien kirkonkirjoja, muun muassa Alatornio, Joroinen, Oulu, Pieksämäki, Puolanka, Raahe, Ristijärvi, Tenhola, Tornio, Utajärvi, Uusikaarlepyy

1886 perustettu Voipuan hautausmaa on yhä käytössä. Monet puolankalaissyntyiset haluavat viimeisen leposijansa syntymäkuntaansa. Voipuulle heitä haudataan 2-3 vuosittain. Kuva Puolanka-lehti.

Kunnianosoitus menneille sukupolville

Keväällä 2003 nimetyn Puolangan vanhan hautausmaan kunnostustyöryhmän Jukka Daavittila, Tuulikki Keränen, Erkki Kontiola ja Kari Tervonen kokoonkutsujana: kiitän heitä sekä tähän saakka tehtyjen käytännön töiden toteuttamisessa mukana olleita Voitto Karhua, Eija Luukkosta ja erityisesti Raija Reinkaista sekä Puolanka-lehteä innokkaasta ja innostavasta työstä, kuten myös tämän julkaisun kirjoittajia.

Olkoon tämä kooste kunnianosoitus myös niille Puolangan vanhassa hautausmaassa lepääville tuhansille vainajille, joista ei ole enää löytynyt mitään arkistotietoja tai merkkiäkään viimeisestä leposijasta. “Katoavaista on mainen kunnia”.

Oili Taipale